

СТАТТІ-РЕЦЕНЗІЇ

УДК 811.161.2:316.77(477)

DOI: <https://doi.org/10.17721/APULTR.2019.38.190-207>

Гливінська Л. К.

orcid.org/0000-0002-9244-6100

**СЛОВЕСНА КУЛЬТУРА УКРАЇНСЬКИХ
МАС-МЕДІА: МЕТА І ЗАСОБИ
(стаття-рецензія)¹¹**

***Анотація.** Здійснено критичний аналіз монографії з медіалінгвістики. Відзначено актуальність обраної теми; репрезентативність ілюстративної дослідницької бази; вагомість здобутих результатів для розуміння характеру детермінованості мовних змін. Змістові домінанти наукової праці окреслено відповідно до її структури. Зауважено, що з початком нинішнього століття явище функціонально-стильової динаміки виразно позначилося на розвитку української мови. Найбільш відкритою для змін закономірно виявилася лексико-семантична підсистема. А її органічним середовищем стала мас-медійна комунікація, іманентне призначення якої – це миттєва реакція на запити суспільства, зокрема, на його мовно-культурні потреби. Авторка рецензованої книги осмислює чинники, тенденції, факти, що вплинули на лексикон сучасної української газетної періодики і, зрештою, сформували його. Інтралінгвальні процеси, наприклад міжстильова взаємодія, і ситуація екстралінгвальна – політико-правова, соціально-економічна, культурно-освітня, що їх визначає, – послідовно відображаються на слові. У мові вітчизняних ЗМІ увиразнюються книжні елементи – як засоби первинної / вторинної номінації, зокрема терміни різних галузей знань, а також акроніми. Медійний стиль активно засвоює атрибутику стилю розмовного, і це впливає на експресивізацію газетного дискурсу. Ефект діалогічності нерідко досягається через*

¹¹ Стаття-рецензія на видання: *Навальна М. І. Лексика української газетної періодики початку ХХІ ст.: джерела поповнення та стилістичне використання : монографія. Переяслав-Хмельницький : Видавництво К С В, 2018. 350 с.*

уживання субстандартних одиниць, наприклад жаргонізмів. Особливе місце в тезаурусі періодики належить конфесійній лексиці, яка здебільшого реалізує первинну семантику. Широке використання різностильових засобів у досліджуваних текстах свідчить про дифузність лексику сучасних українських мас-медіа.

Ключові слова: медійний стиль, міжстильова взаємодія, лексична дифузність, книжна лексика, розмовна лексика, субстандартна лексика, конфесійна лексика.

Інформація про автора: Гливінська Леся Костянтинівна – кандидат філологічних наук, доцент; доцент кафедри англійської філології та міжкультурної комунікації; Інститут філології; Київський національний університет імені Тараса Шевченка.

Електронна адреса: lesia.logos@gmail.com

Lesia K. Hlyvinska
orcid.org/0000-0002-9244-6100

**VERBAL CULTURE OF THE UKRAINIAN
MASS MEDIA: PURPOSE AND MEANS
(review article)**

Abstract. *The review article critically analyzes the monograph on medialogistics. It emphasizes the relevance of the elaborated topic, representativeness of the illustrative research base, and importance of the obtained results for understanding the nature of language changes' determinism. Content dominants of the scientific work are outlined in accordance with its structure. The reviewer notes that with the beginning of this century the phenomenon of functional-style dynamics has clearly affected the development of the Ukrainian language. The lexical-semantic subsystem naturally turned out to be the most open to changes. Mass media communication became its organic medium as its imminent purpose is instant response to the demands of society, in particular, its linguistic and cultural needs. The author of the peer-reviewed book comprehends the factors, trends and facts that influenced the lexicon of modern Ukrainian periodicals and eventually formed it. The word consistently reflects intra-lingual processes, for example, inter-style interaction, and extra-lingual situation – political and legal, socio-economic, cultural and educational – which defines them. In the language of Ukrainian media, bookish elements*

are clearly updated – as a means of primary / secondary nomination, in particular, terms of various knowledge areas as well as acronyms. Media style actively assimilates the attributes of a colloquial style, and this affects the expression level of newspaper discourse. The dialogue effect is often achieved through the use of substandard units, such as slang. Confessional vocabulary, which mostly implements primary semantics, has a special place in periodicals' thesaurus. The widespread use of various style means in the researched texts demonstrates the diffuseness of contemporary Ukrainian mass media lexicon.

Key words: *media style, inter-style interaction, lexical diffuseness, bookish lexical elements, colloquial vocabulary, substandard vocabulary, confessional vocabulary.*

Information about the author: *Hlyvinska Lesia Kostiantynivna – PhD, associate professor; associate professor of the department of english philology and intercultural communication; Institute of philology; Taras Shevchenko National University of Kyiv.*

E-mail: *lesia.logos@gmail.com*

Гливинская Л. К.
orcid.org/0000-0002-9244-6100

СЛОВЕСНАЯ КУЛЬТУРА УКРАИНСКИХ МАСС-МЕДИА: ЦЕЛИ И СРЕДСТВА (статья-рецензия)

Аннотация. *В статье-рецензии представлен критический анализ монографии по медиалингвистике. Отмечены актуальность разработанной темы; репрезентативность иллюстративной исследовательской базы; ценность полученных результатов для понимания характера детерминированности языковых изменений. Содержательные доминанты научной работы рассмотрены в соответствии с ее структурой. Можно констатировать, что с началом нынешнего века явление функционально-стилевой динамики заметно отображается на развитии украинского языка. Наиболее открытой для изменений объективно предстает лексико-семантическая подсистема. А ее естественной средой оказывается масс-медийная коммуникация, имманентное предназначение которой – это мгновенная реакция на запросы общества, в частности, на его языковые потребности. Автор рецензируемой книги осмысливает причины, тенденции, факты, повлиявшие на лексикон современной*

української газетної періодики і, в кінцевому підсумку, сформували його. Інтралінгвістическі процеси, наприклад міжстильове взаємодія, і ситуація екстралінгвістическа – політико-правова, соціально-економічна, культурно-освітня, їх визначаюча, – послідовно проявляються в слові. Мовні засоби українських ЗМІ актуалізують книжні елементи – як засоби первинної / вторинної номінації, в частині терміни різних галузей знань, а також акроніми. Медійний стиль інтенсивно узагальнює атрибутику стилю розмовного, і це впливає на експресивізацію газетного дискурсу. Ефект діалогічності нерідко створюється використанням субстандартних одиниць, наприклад жаргонізмів. Особливе місце в тезаурусі періодики займає професійна лексика, яка головним чином реалізує первинне значення. Широке використання різностильових засобів в досліджуваних текстах свідчить про дифузність лексики сучасних українських мас-медіа.

Ключові слова: медійний стиль, міжстильове взаємодія, лексическа дифузність, книжні елементи, розмовна лексика, субстандартна лексика, професійна лексика.

Інформація про автора: Гливінська Леся Константиноівна – кандидат філологічних наук, доцент; доцент кафедри англійської філології і міжкультурної комунікації; Інститут філології; Київський національний університет імені Тараса Шевченка.

Електронний адрес: lesia.logos@gmail.com

Новочасні стратегії аналізу мови тяжіють до різних локусів пізнання. Надзвичайно широка спеціалізація досліджень – із питань лінгвокогнітології, нейролінгвістики, лінгвосинергетики, політичної лінгвістики, юрислінгвістики, медіалінгвістики, теолінгвістики, лінгвогендерології, корпусної лінгвістики та ін. – свідчить про активні процеси інтеграції в загальнонауковому просторі.

Ідеться й про зміни власне стилістичної парадигми,

"коли реєстр мовних одиниць та їх прогнозованих (чи спостережених як типова модель у тексті) реалізацій у комунікації науково трансформується в інших підходах – аргументації екстра- й інтралінгвальних мотивацій стилю,

пізнання його системних параметрів, закономірностей добору, спеціалізації та використання мовних одиниць у функціональному стилі, інтенцій мовних знаків, їх текстових реалізацій як вербалізованої свідомості особистості та (що особливо важливо) соціуму" [9, с. 13].

Автор рецензованої монографії привертає увагу до явища функціонально-стильової динаміки, яке з початком нинішнього століття виразно позначилося на розвиткові української мови. Найбільш відкритою для змін закономірно виявилася лексико-семантична підсистема. А її органічним середовищем стала масмедійна комунікація, іманентне призначення якої – це миттєва реакція на запити суспільства, зокрема, на його мовно-культурні потреби. Медіа забезпечують "безперервне відображення суспільного життя у всіх його діалектичних зв'язках і взаємозалежностях, протиріччях і конфліктах" [4, с. 123].

У п'яти розділах своєї книги Марина Навальна докладно аналізує чинники, тенденції, факти, що вплинули на лексикон сучасної української газетної періодики і, зрештою, сформували його. Ілюстративну дослідницьку базу було створено на матеріалі текстів, опублікованих протягом 2000–2010 рр. у всеукраїнських і регіональних засобах масової інформації. У списку джерел – понад 80 позицій, переважну більшість із яких становлять друковані газетні видання, наприклад:

*"Борисфен", "Високий Замок", "Голос України", "Донбас",
"Життя і слово", "За вільну Україну", "Літературна Україна",
"Молода Галичина", "Наша Київщина", "Почаївський листок",
"Сільські вісті", "Урядовий кур'єр". Електронних ресурсів –
небагато: "Економічна правда", "Мистецтво лікування",
"Українська правда".*

Прикметно, що в арсеналі "газетної періодики" опинилися фахові часописи "Мовознавство", "Українська мова" та деякі інші, хоча вони репрезентують не медійний, а науковий дискурс.

Розділ 1 монографії має назву "Дослідження мови української періодики на тлі функціонально-стилістичної

диференціації" (с. 11–45). Тут ідеться про специфіку лексичних засобів, якими оперують різні стилі; про мовну норму з позицій її "гнучкої стабільності"; про слова нейтральні та марковані й особливості їх уживання. Теоретичні відомості викладено, загалом, у традиційному ключі, з послідовним покликанням на роботи О. Ахманової, І. Білодіда, В. Виноградова, М. Жовтобрюха, А. Коваль, М. Кожиної, М. Пилинського, В. Русанівського та інших класиків академічної стилістичної науки.

Ідеї, що резонують у праці М. Навальної, насамперед стосуються феномену міжстильової взаємодії. Авторка підкреслює: "Кожен із функціональних стилів має... елементи якогось іншого. Взаємовплив і взаємопроникнення стилів вирізняє стилістичну систему української літературної мови на сучасному етапі" (с. 11–12). І ці інтралінгвальні процеси, і ситуація екстралінгвальна – політико-правова, соціально-економічна, культурно-освітня, що їх детермінує, – завжди відображаються на слові.

Пор: *"Особливо інтенсивно і найбільш виразно віддзеркалюються трансформації в лексичній системі мови"* (див.: с. 29).

І далі: *"На переорієнтації позамовного світу найпомітніше реагує лексична система мови, що виявляється: у поповненні словникового складу внаслідок називання нових і переоцінки старих денотатів дійсності; у зміні стилістичної маркованості слів; в активізації варіантних форм; у розширенні потенційних можливостей словотворчих засобів вираження"* (с. 29–30).

Як відомо, одним із маркерів демократичного суспільства є свобода слова. "Кожен має право вільно збирати, зберігати, використовувати і поширювати інформацію усно, письмово або в інший спосіб – на свій вибір" (ч. 2 ст. 34 Конституції України). Як наслідок – розмаїття мовних смаків, мода на цілком певні виражальні засоби, розкутість у висловлюваннях.

Закономірно, що засоби масової інформації дуже швидко озиваються на суспільні віяння та, зокрема, формують мовний

стандарт, витворюють і транслюють відповідну словесну енергетику. Медіа становлять "переважну частину соціальної комунікації, прийнявши на себе її усні, писемні і візуальні функції, сфера використання яких має постійну тенденцію до розширення" [4, с. 123].

На переконання фахівців, "художнє, наукове, офіційне мовлення за ступенем впливу... непорівнюване з масовою комунікацією", "мова ЗМІ опиняється в центрі національної мови" [14, с. 8]. Засоби масової інформації "виробляють власні тексти і в цьому сенсі мають достатню самостійність" [4, с. 84].

Осмилюючи медіалінгвістичні питання, М. Навальна все ж уникає актуальної галузевої термінології, як-от: *медійний стиль, медіадискурс, медіатекст, медіапродукт, медіатизація*. Натомість послідовно оперує поняттям "публіцистичний стиль" (с. 8–9, 15, 21–23, 34, 43, 66, 132–134, 137 та ін.). Факт категорійних розбіжностей визнано, але він не дістає коментарів (пор.: с. 21–23).

Доцільно підкреслити, що на сучасному етапі університетська україністика (як і світова наука) обстоює терміновживання "стиль масової інформації", "стиль мас-медіа", "стиль медіа", "стиль ЗМІ", "медійний стиль" (див., напр.: [13, с. 146–223; 3, с. 166–167; 8, с. 6–7]). Ними означають функціональний мовний стиль, що "репрезентує широку сферу суспільних відносин: політичних, економічних, культурних, спортивних та ін."; "формується в сучасній медіасфері – журналах, газетах, на радіо й телебаченні, в Інтернеті, рекламі"; "має підстили, виявлені в особливостях мовного функціонування в Інтернеті, на радіо, телебаченні, у рекламі, газетах і журналах"; "диференціюється за жанрами: інформаційні, аналітичні та художньо-публіцистичні" [3, с. 166–167].

У світлі сказаного звернімо увагу на характер дискусій XVI Міжнародного конгресу славистів (20–27 серпня 2018 р., Белград). Учасниця тематичного засідання "Медіакультура і стиль" слушно відзначила, що "недисципліноване" поле термінів породжене методологічним і хронологічним перетинанням різних наукових концепцій і лінгвістичних практик – від

описової до структуральної, функціональної, комунікативної. "Як, зокрема, це відбулося з термінами *медійний стиль, стиль ЗМІ, публіцистичний стиль*, або *лінгвостилістика, медійна стилістика* та ін." [10, с. 16].

Показово, що в навчальному посібнику з медіакомунікацій, співавтором якого є М. Навальна [4], спеціальні поняття, як-от: *медіабізнес, медіавиховання, медіавплив, медіазахист, медіаманіпуляція, медіамаркетинг, медіаменеджмент, медіаплан, медіапродукт / медійний продукт, медіапростір, медіа-свідомість*, уживаються широко, щоправда, ідеться про загальнотехнологічні, а не власне лінгвістичні інструменти комунікації. Водночас у метамові рецензованого лінгвістичного дослідження окреслена вище понятійна колізія не видається очевидною, з огляду на специфіку фактичного матеріалу. Нагадаємо, що нині сферу публіцистичного стилю "хронологічно і за повнотою об'єкта аналізу локалізують текстами на паперових носіях" [3, с. 149]. Між тим природно, що "знайти ключ номінації процесів, які відбуваються в сучасній / модерній мові та... в сучасному / модерному мовознавстві, є важливим для фахівця" [9, с. 11]. Потреба в синхронізації терміноряду української лінгвістики з апробованим категорійним інструментарієм світової науки залишається нагальною.

У наступних розділах аналізованої монографії дістають деталізації конкретні лінгвальні особливості медійних текстів.

Розділ 2 "Книжна лексика в мові української періодики початку XXI ст." (с. 46–127) присвячено обґрунтуванню тих кореляцій, що існують між стилем масової інформації та найбільш регламентованими функціональними різновидами літературної мови – офіційно-діловим і науковим. Дослідниця вкотре наголошує, що саме лексичні одиниці "найшвидше зазнають різних перетворень і перебудови, найлегше переходять з одного стилю до іншого, сприяючи... стиранню стильових меж" (с. 51). Водночас доходить висновку, що в газетному дискурсі книжні слова не зазнають виразних смислових

трансформацій, а здебільшого виконують первинну функцію – номінативно-інформаційну.

Характерно, що в новітньому розвитку української мови виявляються ознаки "неологічного буму" (с. 55). Так, за спостереженням М. Навальної, у період 2000–2010 рр. медійний лексикон поповнився численними запозиченнями, серед яких: *антураж, бартер, бренд, грант, девальвація, дефолт, ексклюзив, епатаж, перформенс, рейдерство, спонсор, фетиш*. Очевидно, що навіть у цьому списку є слова, знані й раніше (*антураж, девальвація, фетиш* тощо), проте актуалізовані віднедавна, у зв'язку з динамікою суспільних процесів, змінами світоглядних пріоритетів. Пор., напр., медійну дефініцію фр. *épatage* ("скандальна витівка"): "*Епатаж* – це певне апелювання до порогу чутливості. Особливо в політиці" (цит. за: с. 56).

Додамо, що неологізми традиційно привертають увагу й пересічних мовців, і дослідників. Серед ключових завдань лінгвістики – лексикографічна параметризація таких одиниць. На підтвердження доцільно згадати, наприклад, академічні видання. Одне з них – "Нові й актуалізовані слова та значення" [5] – охоплює лексику, засвідчену в різножанрових текстах протягом 2002–2010 рр. Ідеографічний словник нової лексики [1] також унаочнює тенденції в нормування в українській мові часів незалежності (1991–2013 рр.); описує формальні, змістові, функційні особливості слів і словосполук, виявлених, зокрема, на сторінках друківаних ЗМІ, в інтернет-комунікації, у записах теле- і радіомовлення. Помічаємо, що монографії М. Навальної, де використано матеріал фактично того самого періоду, покликань на ці джерела немає, утім, було б доречно співвіднести різні ілюстративні бази з метою верифікації загальних висновків, для обґрунтування остаточних результатів.

До предметного наукового пошуку могли б спонукати й інші порівняльно-зіставні студії напрацьовань авторки та її колег. Солідарні міркування про динаміку української мови висловлює, наприклад, Микола Степаненко, аналізуючи екстра-/інтралінгвальний контекст 2004–2016 рр. Пор.: "Сучасний світ понадміру динамізувався. Вистежування й належне

узагальнення змін, які переживають окремі народи, які відбуваються в різних країнах, які охоплюють цивілізацію загалом, – з-поміж найактуальніших і невідкладних завдань сьогодення. <...> Помітних зрушень зазнала сама українська мова, зокрема її лексико-семантичний лад: з'явилися нові слова, поповнилася термінологічна система, оновилися перифрастична база" [6, с. 3–4]. Той самий дослідник, здійснюючи фундаментальну рецепцію надсучасних мовних реалій, зауважує: "Що ж до змін в українській мові періоду 2017 року, ...то вони, з одного боку, органічно пов'язані зі змінами, що сталися у 2005–2016 рр. і були спричинені дією таких важливих екстралінгвальних чинників, як Помаранчева революція та Революція Гідності, а з іншого боку, виявляють самобутні ознаки, оскільки постають як реакція й активний вплив на події натеперішнього суспільства" [7, с. 4].

Картину динаміки української мови в масовій комунікації періоду 2012–2017 рр. відтворено у виданнях "Нові слова та фразеологізми в українських мас-медіа" [11; 12]. Автори підкреслюють:

"Породження нового слова в медіа, його семантичні трансформації, жорсткість чи м'якість типової комунікативної ситуації, що спричиняє до значеннєвої вібрації соціального / культурного символу, вплив комунікативної сфери медіа на граматичну будову мови – усе це має перспективу в науковому лінгвістичному аналізі та визначає основу інноваційного словника" [12, с. 4].

Варто додати, що найширші перспективи для вивчення актуальних мовних тенденцій надають ресурси корпусного типу. Зокрема, сучасний медійний континуум можна ефективно досліджувати з використанням ілюстративної бази і спеціального інструментарію, наявних у Корпусі української мови [2]. На сьогодні ця база є найбільш репрезентативним сегментом Корпусу: у ній – понад 40 млн слововживань (а наприклад, фрагмент наукового дискурсу охоплює до 9 млн слововживань). Отже, є підстави для максимально об'єктивних

висновків про ступінь новизни певних мовних явищ, їх часову віднесеність; про етапи формування значень слів; про регулярність / спорадичність певних словотвірних процесів; про системність / асистемність у лексичному складі в цілому. Достатній фактичний матеріал унеможливило сумнівні аргументи. Натомість у спробах унаочнити динаміку мови без урахування корпусних даних апріорі закладено вибірковість.

Продовжуючи аналіз рецензованої праці, відзначимо, услід за її авторкою, що запозичена лексика, у тому числі неологічна, демонструє в текстах ЗМІ широкі словотвірні можливості, як-от: *піаристика, піарівець, піарія, піарник, піарівський, піарити, пропіаритися, піар-акція, піар-відставка, піарофобія, ПР-знахідка, самопіар*. Слова змінюють галузеве спрямування (*дрейф* у мореплаванні – "пасивний рух плаваючого тіла під дією течії, вітру, хвиль" та *політичний дрейф* – "рух уперед"); розширюють значення (*пентхауз* "фешенебельний багатоповерховий будинок, зведений за новітнім проектом", а не тільки "фешенебельна квартира на даху будинку"); перетворюються зі спеціальних на загальноживані (*бренд, презентація, файл*).

"Динаміка всіх сфер сучасного соціуму (техніки, науки, культури) спричиняє появу й активне функціонування в українській мові значної кількості термінологічних одиниць", – констатує М. Навальна (с. 64). На початку ХХІ ст. до реєстру високочастотних засобів потрапляє, зокрема, лексика інформаційних технологій: *браузер, вінчестер, еквалайзер, камерофон, картридж, ксерокс, мегабайт, модем, ноутбук, процесор, сайт, сканер, смартфон, твейджер, фотопринтер, архівація даних, інтегральна схема, локальна мережа, материнська плата, оперативна пам'ять, панель керування, система кодування, супутниковий Інтернет* тощо. Поширення набувають і термінопоняття економічної галузі. Серед них – такі: *варант, депозитарій, дисконт, єврокард, кліринг, кредит-банк, фінансіаризація, хедж-фонд, холдинг, маржа прибутку, монетарна трансмісія, операційний ризик*. Помітно активізується медична лексика, а зокрема, назви захворювань

(інфаркт, остеомієліт, пневмонія), методів оздоровлення і лікування (комп'ютерна томографія, озонотерапія), медичних препаратів (Бомба № 1, Геровітал, Долебене). У публікаціях немедичного змісту, наприклад суспільно-політичного й економічного, такі одиниці реалізують переносні значення; пор.: *анатомія кредитування, валютна аритмія, виборча лихоманка, доларовий дальтонізм, економіка в реанімації, епідемія брехні, передвиборні маячня і гарячка, політичний сексопатолог, токсичні активи*. Характерними засобами вторинної номінації стають також поняття біологічної, географічної, екологічної, спортивної галузей. Наприклад: *дипломати дрейфують, політичні "торнадо", арбітр нації, парламентський "мундіаль", форварди від політики*.

Тексти українських медіа рясніють складноскороченими словами. Це також елементи "окнижнення" газетної мови. Особливу групу формують акроніми – ініціальні абревіатури. У такий спосіб реалізується "закон економії мовної енергії, мовних засобів, який тісно пов'язаний із прагматичним чинником – ощадливим використанням газетної площі" (с. 119). В активному лексиконі вітчизняної періодики опиняються назви міжнародних організацій (ЄС, СОТ, ЮНЕСКО); установ різних форм власності (КМДА, МАУП, ПФ); політичних угруповань (БЮТ, ПР, УНП); військових об'єктів (ВПК, ПРО). Непоодинокими є графічні скорочення з неслов'янських мов, як наприклад: *vin / VIP, pin / PIN, USB*.

Про ще один варіант міжстильової взаємодії йдеться в **розділі 3 монографії** М. Навальної, назва якого – "Функціонально-стилістичні вияви розмовної лексики в мові української преси початку ХХІ ст." (с. 128–194). Свого часу М. Пилинський підкреслював, що антиномія інформативності та експресивності є "найважливішим внутрішнім пробудником" у розвитку засобів масової інформації (див.: с. 132). Між тим експресія, що надто тиражується, повторюється, зрештою, стає непереконливою, і це позбавляє медійний текст органічної для нього якості.

Забезпечити тональність, природну для стилю мас-медіа, здатна функціонально вмотивована розмовна лексика. Вона надає повідомленню виразності, образності, емоційного забарвлення. М. Навальна слушно зауважує: "Доцільне, свідоме використання елементів інших стилів, підпорядковане меті висловлення, сприймається як цілком природне врізноманітнення мови, спрямоване до основного завдання: найкраще і найпереконливіше розкрити певну думку" (с. 133).

Як стверджує дослідниця, розмовний струмінь у газетному дискурсі став значно контрастнішим із початком ХХІ ст. Серед тематичних груп лексики (здебільшого дієслівної та іменникової), що актуалізувалася в цей період, є такі назви: фінансових операцій (*заморозити, поцупити, прохвиськати, розтринькувати, сунути, урвати, хапати*); мовленнєвих процесів (*балагурити, волати, лопотати, просторікувати, теревентити, убалакати, цвенькати*); осіб, зокрема, відоміні деривати (*верховнорадець, кабмінівець, кравчукіст, литвинівець, мозилянець, нашоукраїнець, сільськовістяни*).

У цілому, розмовна лексика привносить різні конотативні ефекти в мас-медійний текст. Водночас виразно проступає її негативно-оцінне забарвлення – іронічне, зневажливе, фамільярне тощо. А наприклад, універбати (одиниці, творені на базі словосполук) є досить нейтральним засобом "орозмовлення". Вони забезпечують економію лінгвальних зусиль, "раціоналізують" висловлювання. Пор.: *висотка, гуманітарка, десятка* (модель авто і грошова купюра), *мобіллка, нобелівка, флешка, ювелірка* (робота фахівця і ювелірний магазин).

Розділ 4 рецензованої монографії має назву "Лексика конфесійного стилю в нових функціонально-стилістичних сферах" (с. 195–211). Закономірно, що поняття, пов'язані з релігійним світоглядом, широко вживаються у спеціальній періодиці. Ідеться про найменування Бога, біблійних осіб, релігійних текстів, явищ потойбічного світу, про назви свят, богослужбових обрядів, служителів церкви. Водночас

.....

відродження конфесійного стилю, яке відбулося в незалежній Україні, позначилося й на мові масових видань. Тематична лексика надає публікаціям урочистості, піднесеності, філософського звучання. Наприклад: "Тільки *Господь* може вберегти нас" (із "Газети по-українськи"); "*Творець*, який знає всі таємниці життя і смерті, дасть нам відповіді на ці запитання" (із газети "Порадниця"); "Нехай *віра* стане нашою силою у всіх життєвих випробуваннях" (із "Яготинського вісника"). У переносному значенні конфесійну лексику вживають обмежено, як правило, у матеріалах суспільно-політичного змісту.

М. Навальна спостерегла, що "практично всі друковані засоби масової інформації повідомляють про великі релігійні свята, навіть стало модним описувати історію визначних днів церковного календаря" (с. 207). Це можна пояснити дією передусім екстралінгвальних чинників, а зокрема, особливою увагою наших сучасників до предковічних традицій українського народу, на повернення до церковних канонів.

У розділі 5 аналізованого дослідження йдеться про вже обговорюване явище – взаємодію медійного і розмовного стилів. Назва розділу – "Функціональні параметри та стилістичний потенціал субстандартної лексики в мові української періодики початку ХХІ ст." (с. 212–257). Певно, було б доречним, якби цю тему авторка висвітлила в межах розділу 3, де аналізувала засоби "орозмовлення", характерні для масової комунікації. А втім, з'ясуємо, що ж стало предметом окремої уваги і чому.

Відомо, що склад розмовної лексики неоднорідний в аспекті його співвідношення з літературною нормою. Є в цьому складі одиниці, що не виходять за межі літературного слововживання, а є ті, що мають ненормативний статус. Якраз останні М. Навальна й розглядає в окремій композиційній частині своєї праці. Дослідниця оперує поняттям "субстандартна лексика" на позначення жаргонного вокабулярія українського медійного мовлення.

У газетному дискурсі специфічної образної номінації дістають різні актуальні реалії: люди (*беспредельщик*, *братки*,

гастролер, домушник, кидала, крутелик, совок, халявник, шаровик); гроші (*американець, бакси, леся, лимон, тугрики, франко, шевченко, дерев'яні, зелені*); дії, вчинки (*бортанути, бузити, грачувати, косити, наїжджати, пролетіти, розвести, роздерибанити, шити*); якості (*кльовий, крутий, совковий, файдонутий*) і т. ін. Стилiстичну роль у мові періодики відіграють одиниці жаргону кримінального, молодіжного, спортивного тощо.

Виразна маркованість субстандарної лексики уможливило реалізацію "різноманітних комунікативних інтенцій адресанта, перетворюючи раціональну публіцистичну інформацію в експресивно впливову" (с. 242). У медійному словнику жаргонізм контрастують з елементами книжними і стилістично нейтральними одиницями, наділяючи писемні тексти ознаками усно-розмовних – імпровізації, емоційності, невимушеності.

Загальні висновки в науковій роботі М. Навальної співвідносні, як і належить, із конкретними дослідницькими завданнями (див.: с. 258–266). Учений підтверджує динамічний характер мовної норми, її здатність до розхитування під впливом непостійних смаків суспільства. Міжстильова дифузність лексики є одним із наслідків таких тенденцій. Важливо, що й медійний стиль, завжди сучасний і дієвий, перебуває в тісному зв'язку з іншими стилями – офіційно-діловим, науковим, розмовним, конфесійним.

На тлі розмаїття суспільних інтенцій формується словесна культура українських мас-медіа. Поглибити ерудицію реципієнта; привернути увагу фахівця; виразити емоційну складову повідомлення; зіронізувати; створити комічний ефект; бути дотепним; висловитися урочисто... Зрештою, вплинути, переконати, спонукати. Мета визначає засоби. Про взаємопроникнення стилів свідчать цілком певні мовні маркери, зокрема книжні слова, субстандартні одиниці, конфесійна лексика. Їх уживання в медійних текстах підпорядковане реалізації конкретних комунікативних завдань.

Завершують рецензоване дослідження бібліографія наукової літератури; список джерел ілюстративного матеріалу; алфавітний покажчик одиниць опису.

Монографія Марини Навальної "Лексика української газетної періодики початку ХХІ ст.: джерела поповнення та стилістичне використання" висвітлює проблематику модерного мовознавства – медіалінгвістичну. Новітня вербалізована дійсність постає у версії найуважнішого спостерігача – засобів масової інформації. За такої інтелектуальної рефлексії об'єктивуються формозмістові домінанти соціальної комунікації, що увиразнюють сьогодення в цивілізаційному часопросторі.

Безсумнівно, лінгвістична практика щодо осмислення динаміки мови, а отже, і суспільства має бути неперервною.

ЛІТЕРАТУРА

1. Активні ресурси сучасної української номінації: ідеографічний словник нової лексики / відп. ред. Є. А. Карпіловська. Київ : ТОВ "КММ", 2013. 416 с.
2. Корпус української мови / наук. керівн. проекту Н. П. Дарчук. URL: <http://www.mova.info/corpus.aspx> (дата звернення: 15.04.2019).
3. Медіалінгвістика. Словник термінів і понять / Л. Шевченко, Д. Дергач, Д. Сизонов / за ред. Л. І. Шевченко. Вид. 2-ге, випр. і доп. Київ : Київський університет, 2014. 380 с.
4. Навальна М., Ісайкіна О. Медіакомунікації : навч. посібн. Переяслав-Хмельницький : Видавництво К С В, 2018. 221 с.
5. Нові й актуалізовані слова та значення / Балог В. та ін. Київ : Видавничий дім Дмитра Бураго, 2010. 280 с.
6. Степаненко М. Політичне сьогодення української мови: актуальний перифрастикон : монографія. Харків : Видавництво Іванченка І. С., 2017. 616 с.
7. Степаненко М. Публіцистично-політичні перифрази в українській мові: 2017 рік : монографія. Полтава : Дивосвіт, 2018. 588 с.
8. Шевченко Л. І. Медіалінгвістика в сучасній Україні: аналіз ситуації. *Актуальні проблеми української лінгвістики: теорія і практика*. 2013. Вип. XXVI. С. 3–12.
9. Шевченко Л. І. Модерні напрямки сучасної лінгвістики: функціональний контекст. *Актуальні проблеми української лінгвістики: теорія і практика*. 2017. XXXV. С. 7–18. <https://doi.org/10.17721/APULTP.2017.35.7-18>

10. Шевченко Л. І. Українська дослідницька перспектива в контексті стилістичних дискусій XVI Міжнародного конгресу славістів. *Актуальні проблеми української лінгвістики: теорія і практика*. 2018. Вип. XXXVII. С. 7–19. <https://doi.org/10.17721/APULTP.2018.37.7-19>

11. Шевченко Л. І., Сизонов Д. Ю. Нові слова та фразеологізми в українських мас-медіа : словник. Київ : Київський університет, 2017. 114 с.

12. Шевченко Л. І., Сизонов Д. Ю. Нові слова та фразеологізми в українських мас-медіа : словник. Ч. 1. Київ : Київський університет, 2018. 120 с.

13. Шевченко Л., Шулінова Л. Стилістика української літературної мови : навч. посібн. : у 2 кн. Кн. 2 : Функціональна діагностика тексту. Вид. 4-те, доповн. і переробл. Київ : Київський університет, 2018. 352 с.

14. Язык СМИ и политика / под ред. Г. Я. Солганика. Москва : Издательство Московского университета, 2012. 952 с.

REFERENCES

1. *Active resources of modern Ukrainian nomination: ideographic dictionary of new vocabulary* (2013). [Aktyvni resursy suchasnoii ukrainskoi nominatsii: ideografichni slovyk novoi leksyky] / ed. Ye. A. Karpilovska. Kyiv : LLC "KMM" [in Ukrainian].

2. *Ukrainian Corpus* [Korpus ukraiinskoi movy] / scient. project supervis. N. P. Darchuk. URL: <http://www.mova.info/corpus.aspx> [in Ukrainian].

3. *Medialinguistics. Dictionary of terms and concepts* (2014). [Medialingvistyka. Slovyk terminiv i poniat'] / by ed. of L. I. Shevchenko. 2nd ed. Kyiv : Kyiv university. [in Ukrainian].

4. Navalna, M. & Isaikina, O. (2018). *Media communications* [Mediakomunikatsii]. Pereiaslav-Khmelnyskyi : K S V Publishing House [in Ukrainian].

5. *New and updated directly words and their* (2010). [Novi i aktualizovani slova ta znachennia]. Kyiv : Dmytro Burago Publishing House [in Ukrainian].

6. Stepanenko, M. (2017). *The political presence of the Ukrainian language: current periphrasis* [Polityche siohodennia ukraiinskoi movy: aktualnyi peryfrastykon]. Kharkiv : Ivanchenko I. S. Publishing House [in Ukrainian].

7. Stepanenko, M. (2018). *Publicistic and political periphrases in the Ukrainian language. 2017* [Publitsystychno-politychni peryfrazy v ukrainskii movi: 2017 rik]. Poltava : Dyvosvit [in Ukrainian].

8. Shevchenko, L. I. (2013). *Medialinguistics in modern Ukraine: an analysis of situation* [Medialingvistyka v suchasni Ukraini: analiz sytuatsii]. *Actualni problemy ukrainskoi lingvistyky: teoriia i praktyka*, XXVI, 3–12 [in Ukrainian].

9. Shevchenko, L. I. (2017). *Modern directions of contemporary linguistics: functional context* [Moderni napriamky suchasnoi lingvistyky: funktsionalnyi kontekst]. *Actualni problemy ukrainskoi lingvistyky: teoriia i praktyka*, XXXV, 7–18. [https://doi.org/ 10.17721/APULTP.2017.35.7-18](https://doi.org/10.17721/APULTP.2017.35.7-18) [in Ukrainian].

10. Shevchenko, L. I. (2018). *Ukrainian research perspective in the context of stylistic discussions of the XVI International congress of slavists* [Ukranska doslidnytska perspektyva v konteksti stylistychnykh dyskusii XVI Mizhnarodnoho konhresu slavistiv]. *Actualni problemy ukrainskoi lingvistyky: teoriia i praktyka*, XXXVII, 7–19. <https://doi.org/10.17721/APULTP.2018.37.7-19> [in Ukrainian].

11. Shevchenko, L. & Syzonov, D. (2017). *New media and the phraseological units of the Ukrainian mass media* [Novi slova ta fraseolohizmy v ukrainskykh mas-media : slovnyk]. Kyiv : Kyiv university [in Ukrainian].

12. Shevchenko, L. & Syzonov, D. (2018). *New media and the phraseological units of the Ukrainian mass media* [Novi slova ta fraseolohizmy v ukrainskykh mas-media : slovnyk]. Kyiv : Kyiv university [in Ukrainian].

13. Shevchenko, L. & Shulinova, L. (2018). *Stylistics of ukrainian literary language* [Stylistyka ukrainskoi literaturnoi movy]. Part 2. 4th ed. Kyiv : Kyiv university [in Ukrainian].

14. *Language of media and politics* (2012). [Yazyk SMI i politika] / by ed. of G. Ya. Solganik. Moscow : Publishing House of Moscow University [in Russian].

Дата надходження до редакції – 26.04.2019

Дата затвердження редакцією – 17.05.2019